

SALVADOR ANDRÉS I SANTONJA

per Fernando Calatayud i Martí Domínguez

NASCUT A ALCOI FA 63 ANYS, APICULTOR I NATURALISTA, ÉS L'ENCARREGAT DEL DIPÒSIT MUNICIPAL D'ABELLES D'ALCOI, UNA INICIATIVA QUE TÉ COM A OBJECTIU RECUPERAR ELS EIXAMS QUE ENTREN EN LA CIUTAT, I GESTIONAR-NE L'ÚS FORESTAL COM A AGENTS POL·LINITZADORS EN LES ZONES DEGRADADES O CREMADES.

“HE RECUPERAT LA CULTURA APÍCOLA
DELS NOSTRES AVANTPASSATS”

Fotos entrevista: Miguel Lorenzo

ABELLES DE MEL

MONOGRÀFIC

SALVADOR ANDRÉS
SANTONJA

Salvador Andrés és un home prim i espigat. Els seus ulls grisos, vius i dotats de vida, ballen dins d'unes òrbites profundes, protegides per unes grans ulleres, mig esbadellades en un extrem. Parla amb vehemència, amb un entusiasme enllepolidor, provocant amb les seues paraules una bonior constant, un rum-rum a vessar d'idees assenyades, de punts de vista nous, sobre la natura, sobre la relació de l'home amb el medi ambient, sobre la necessitat de protegir les abelles. De vegades, és com un miratge inesperat, com si moltes d'aquelles coses foren d'una evidència tan clara que ens meravella no haver-hi pensat abans. Altres voltes provoca el riure, perquè allò que diu sembla un estirabot, una fantasia d'un home potser massa avesat a viure a soles per les muntanyes de l'Alcoià. I, tanmateix, a mesura que anem desgranant el seu discurs –aquella allau de paraules que intentem retindre, sovint infructuosament– anem capint la profunditat de tot plegat, la nostra ment es va estovant de la seua filosofia igual com els nostres ulls s'adapten quan entrem en una cambra fosca. O més aviat a l'inrevés, perquè aquest home és enlluernador. “Vaig passar tres anys acampat en la serra de la Grana observant les abelles”, diu mentre trau de la butxaca una agenda electrònica. I llig, recordant una dada: “Eixam a casa de Jordi, a l'estepar, el dia...” Salvador pren nota de tot, és un observador nat, un home pacient, on contrasten les seues maneres rústiques amb una visió de la natura sorprenentment avançada.

Des que era un nen es dedica a l'apicultura. Fa prop de vint anys va tindre una lesió a la columna vertebral, i des de llavors viu amb una petita pensió. A partir d'aquell moment, va decidir no explotar comercialment les seues colmenes i prendre nota del comportament de les colònies. Allò el va conduir a reconstruir els bucs tradicionals amb abellatge (*Hyparrhenia hirta*), una gramínia emprada tradicionalment per a hostatjar les colmenes. Aquests ruscs construïts per Salvador Andrés són fascinants: un treball artesà exquisit, una autèntica filigrana de marqueteria i enginy. Són colmenes sense explotació mel·lífera, exclusivament ideades per a servir de refugi a les abelles i perquè ajuden en la pol·linització. “Totes les plantes tenen dret a ser pol·linitzades, desde la ruda fins al gorrmino...” diu amb una senzillesa corprenedora.

Des de fa uns pocs anys, l'Ajuntament d'Alcoi l'ha contractat perquè controle els eixams d'abelles que entren en la ciutat. Als vessants de la serra Mariola, l'Ajuntament ha creat un Dipòsit Municipal d'Abelles, on Salvador duu les colmenes amb abelles

recol·lectades a la ciutat. Des d'aquell punt, es distribueixen per diferents zones del terme d'Alcoi, per la Font Roja, per Aitana, per Mariola. Segons Salvador Andrés, les zones incendiades es repoblen molt més ràpidament si hi han abelles que ajuden en la pol·linització. Per això, amb el suport de l'Ajuntament d'Alcoi i de la Caixa d'Estalvis del Mediterrani (CAM), s'han creat en les zones incendiades uns punts d'acció pol·linitzadora on s'instal·len les colmenes.

«SALVADOR ANDRÉS HA RECONSTRUÏT ELS BUCS TRADICIONALS AMB ABELLATGE (*HYPARRHENIA HIRTA*), UNA GRAMÍNIA EMPRADA TRADICIONALMENT PER A HOSTATJAR LES COLMENES. AQUESTS RUSCS SÓN FASCINANTS: UN TREBALL ARTESÀ EXQUISIT, UNA AUTÈNTICA FILIGRANA DE MARQUETERIA I ENGINY»

Es fa difícil d'aturar, ens ho vol ensenyar tot, la Zona d'Aparellament d'Abellots i Reines, al barranc del Saladurer –que es diu així pel malnom “d'un home que mataren els civils, sembla que feia contraban”; les colmenes ecològiques que fabrica ara per als masovers; com es treballa l'abellatge, o com ell diu, *almel·latge*, “perquè és una planta que serveix per a fer mel”... El fotògraf Miguel Lorenzo també sembla contagiats per una mena d'efervescència: tot és singular, tot és atractiu, tot és fotografiable. Salvador Andrés vessa d'entu-

siame pel món de l'apicultura –de l'apicultura ecològica, afegiria ell– i per la defensa del medi ambient.

Com li va nèixer la seua afició per les abelles?

Quan anava a pàrvuls –quan era un cagó– el mestre don Luis ens treia tots els dijous al camp. Aquest mestre va exercir una gran influència en mi. Tenia colmenes, i ens explicava la meravella del món de les abelles. Com que veia que jo prestava més atenció em va animar a acompanyar-lo els dissabtes i diumenges, quan ell eixia a buscar eixams. Els capturava en les parets del túnel del tren. Ell em va ensenyar allò més rudimentari, els distints mètodes de recol·lecció... Després em vaig comprar un llibre de Karl von Frisch... eh...

... “La vida de les abelles”...

Sí, i així, així, vaig aprendre les coses teòriques... Sobretot aquest home de nom estranger, tan estrany, em va cridar l'atenció... “El sant més lluny, més miracles fa”, diuen, i potser per això el vaig llegir amb molta atenció... Llavors va caure en les meues mans un llibre que es titulava *La colmena rascacielos* del pare Dugat, i això em va animar a construir ruscs, fent de fuster, estalviant amb els meus germans per a poder comprar fusta, i vàrem fer fins a trenta colmenes...

Doncs vostè ha fet d'apicultor professionalment...

Home, clar! Quan aprens l'ofici, t'ensenyen els distints mètodes d'explotació. Et diuen: la mel es fa així i així... I després per a distraure't et conten algunes anècdotes sobre les abelles i els abegots... Però quan vaig haver de retirar-me de l'ofici per problemes de la columna vertebral, em vaig dedicar a observar les abelles de les meues colmenes. Els apicultors diuen que a les abelles cal llevar-les la mel perquè si no es fan malfaeneres i no treballen. És una cosa ben coneguda entre els del gremi... I això a mi m'inquietava. Jo volia saber com quedava una colmena a la qual no li treien mai la mel... Llavors vaig dir: ara no li trac la mel! Com que tenia la pagueta... [Riu.] Passava hores i hores observant les abelles, ja no tenia ninguna pressa... En això, un dia em varen avisar d'un maset on hi havia uns vells ruscs i on revolava un eixam. M'hi vaig acostar, vaig netejar la colmena, vaig llevar totes les teranyines i tot el fem d'arna i la vaig deixar preparada per a eixamenar... Ah! Em cague en la mar salada!... De sobte veig que l'eixam se'n va directe al fem que havia extret!... Xe, com és això?... I llavors va ser quan vaig començar a entendre com trobaven les abelles el lloc adient per a fer el rusc.

I com el troben?

Cal dir que jo duia molt de temps buscant els motius

«LES COLMENES QUE CONSTRUEIX SALVADOR ANDRÉS SÓN COLMENES SENSE EXPLOTACIÓ MEL·LÍFERA, EXCLUSIVAMENT IDEADES PER A SERVIR DE REFUGI A LES ABELLES I PERQUÈ AJUDEN EN LA POL·LINITZACIÓ»

que feien que un eixam anara a un lloc o a un altre... Des del temps que acompanyava don Luis m'intrigava el motiu que feia que una colmena s'instal·lara en les esclertes de les roques... Com trobaven les abelles exploradores l'emplaçament adient per a fer el niu?... Durant un temps, vaig provar el pròpoli, després la cera calenta, la mel calenta... Les abelles venien s'enduïen amb les potetes el pròpoli o la cera, però l'eixam seguia sense aparèixer... Punyeta!... Per això, aquell dia al maset vaig entendre que el que localitzaven les abelles exploradores no era el pròpoli, ni la cera, ni... Era el fem de l'arna! La substància en descomposició que deixa l'arna *Galleria mellonella* una vegada s'ha menjat les velles bresques de la colmena! Els residus després d'arnar-se les bresques!

Però *Galleria mellonella* no és una plaga de les abelles?

Això és el que diuen els apicultors! Però s'enganyen: és un aliat! És un agent desinfectant, que neteja la vella colmena d'espores i microorganismes, i habilita el recint menjant-se la cera... Els fets demostren que quan en un rusc nou, novíssim, poses en la base fem d'arna, els eixams vénen un darrere l'altre. Parle de vint anys d'observació!... Primer arriben les abelles exploradores, després l'eixam. De vegades, s'esdevé que hi arriben abelles exploradores de dos eixams diferents... I quines batalles s'organitzen! Les que defensen la plaça i les novingudes... La terra s'omple d'abelles exploradores mortes... Per això, a aquesta substància la vaig denominar essència d'abella, o bé essència mil·lenària, perquè he observat que en la serra molts d'aquells emplaçaments naturals poden tindre milers i milers d'anys d'existència...

Quina funció tenen les abelles exploradores?

Comunicar a les altres abelles exploradores que han trobat un bon lloc per a construir el rusc i defensar-lo fins que arribi l'eixam. Una vegada arriba i colonitza l'habitable, les abelles mestres construeixen les primeres bresques. Però com que la primera cria no disposa de pol·len encara, perquè el pol·len que han dut les abelles es troba cru, i no és digestible, llavors han de tornar a la vella colmena, i dur el pol·len vell... Les abelles mesclen el pol·len amb mel, perquè aquesta reblanesca la cutícula dels granets del pol·len i siga digerible per les larves. Aquesta substància es denomina àmec...

L'àmec és pol·len macerat amb mel?

Sí, igual com nosaltres posem les olives en conserva i maceració, les abelles fan el mateix amb el pol·len. En espanyol es diu *pan de abeja*.

Aquest és l'aliment principal de les abelles?

Sí, les abelles, en contra del que la gent creu (fins i tot els mateixos apicultors) mengen molt poca mel, i tan sols quan no tenen àmec al seu abast. Però si el pol·len no està ben macerat amb mel, les abelles no el poden digerir, s'indigesten.

Com construeixen el rusc?

Les obreres es posen en les parets del rusc i les abelles mestres, les arquitectes, pugen fins al sostre i es diposen cabet contra cabet, culet contra culet, fins a formar una mena de tapís... I comencen a fer parets rectes... Ara vull recuperar l'abella autòctona –que jo no he vist mai– i que feia les bresques en espiral. Els *güelos* del poble l'anomenaven abella caragolera.

I com és que s'ha perdut?

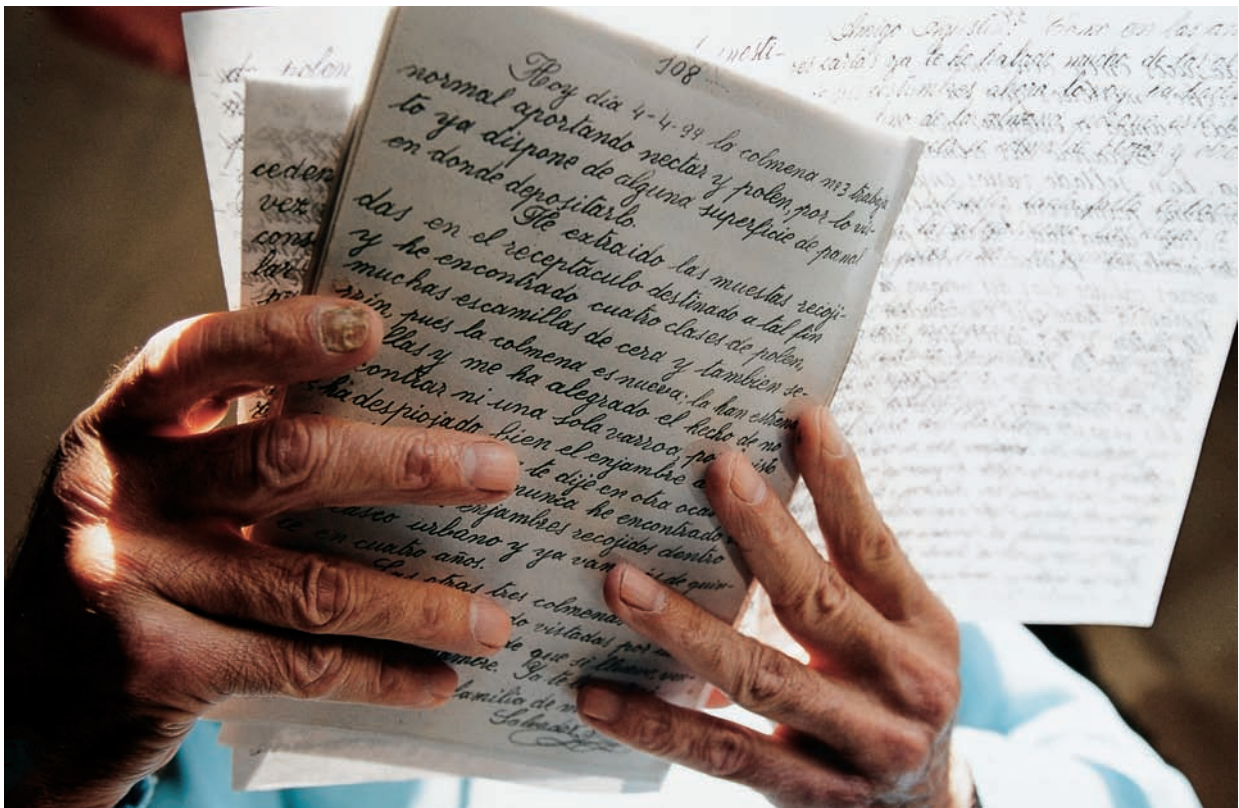
S'ha perdut la cultura de fer les bresques en espiral... Jo tinc la quimera que les abelles mestres es passen de generació en generació la informació de com fer les colmenes. És una qüestió d'imitació. Penseu que les abelles mestres no es reproduïen, per tant crec que la qüestió de la forma de les bresques no es transmet per via hereditària, sinó cultural... Les abelles mestres tenen alumnes joves i els ensenyen la manera de fer la bresca.

Quan començà a interessar-se per les abelles com a pol·linitzadors?

Quan vaig tindre la baixa, vaig decidir dedicar tot el meu esforç a millorar la vida de les abelles. Perquè el món de l'apicultura està massa condicionat per les qüestions econòmiques... Jo ja ho entenc, ja... Però vaig voler construir unes colmenes on les abelles no passaren fred a l'hivern, i per això les vaig tornar a fer amb abellatge. Tant em donava que aquestes foren més feixugues i difícils de moure i traslladar. Vaig començar a recuperar la cultura apícola dels nostres avantpassats, que era molt més respectuosa amb les abelles. A poc a poc he aconseguit unes colmenes prou decents... I que bé que passen ara l'hivern i l'estiu! També per evitar els depredadors vaig decidir penjar els ruscs en alt, perquè el 80% dels enemics de les abelles venen per terra. L'alacrà, el fardatxo, la sargantana, les formigues... Per aire, són ben pocs, l'abellerol, el llop de les abelles... L'única plaga inatural ha estat la *Varroa*... Però la tendència natural de les abelles silvestres és a fer en alt els ruscs. Per a evitar les formigues, envisque la base dels barrots d'on pugen les colmenes.

També els posa sal en els ruscs...

Sí, perquè les abelles no vagin als orins de les quadres, on agafen moltes malalties, els pose sal. Quan tenen el pap ple d'aigua l'alliberen a sobre de la sal... I beuen.

«SALVADOR PREN NOTA DE TOT, ÉS UN OBSERVADOR NAT, UN HOME PACIENT, EN QUÈ CONTRASTEN ELS SEUS MODES RÚSTICS AMB UNA VISIÓ DE LA NATURA SORPRENENTMENT AVANÇADA»

Com és que l'Ajuntament d'Alcoi l'ha contractat?

Perquè entraven molts eixams en la ciutat. Les abelles feien les colmenes en les persianes, en escltexes dels murs, en llocs molt incòmodes. Fins i tot n'he trobades en el radiador d'un cotxe! Per això jo, amb les meues colmenes instal·lades en els parcs de la ciutat, i amb aquesta essència que les atrau, evite que els eixams nidifiquen en llocs inconvenients. Hi ha colmenes en la Glorieta, en el parc de Trencacaps, en el Romeral,... I en el Círculo Industrial... Els jardineros s'encarreguen de dir-me quan la colmena s'ha omplert. Una vegada les colònies tenen eixam, s'instal·len en els punts de pol·linització forestal. Però com que necessitava un punt on concentrar les colmenes, l'Ajuntament ens ha cedit en terreny municipal un espai per trenta-cinc anys. I des d'allí, des del Dipòsit Municipal d'Abelles, les distribuïm per tot el terme.

Per a les zones cremades sembla que és molt bo...

Sí, tenim observat que si implantem en una zona devastada pel foc unes quantes colmenes aquesta es regenera molt més ràpidament. Les abelles faciliten, amb la seua pol·linització, la reforestació de la zona.

Una última pregunta, quina mel és la que més li agrada?

[Abaixant els ulls i remugant:] No em preguntes per mels o perdrem l'amistat...

Salvador Andrés fa un gest burleta. Des que ha abandonat l'ofici d'apicultor, no ha volgut tornar a extraure mel dels ruscus. La conversa amb ell ha estat veritablement fructífera. Ens ha descobert una nova visió de l'apicultura, el que ell denomina apicultura ecològica. Una apicultura dedicada exclusivament a la pol·linització. Alhora ens ha revelat aspectes fantàstics de la vida de les abelles. "Aneu espai que jo emborratxe", ens diu mentre s'acomiada de nosaltres. I és cert. Mentre fem el camí de tornada, sentim que, per moments, ens balla el cap.

A la venda el 2 d'abril

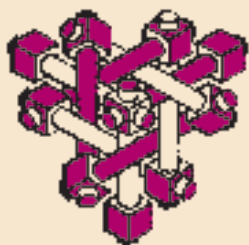
25
anys

L'abril de 1977 apareixia el primer número de L'Avenç. Per celebrar l'efemèride, diversos autors repassen l'evolució cultural del país en aquests vint-i-cinc anys en àmbits com la història, l'economia, l'ensenyament, el teatre, el cinema, la música, les biblioteques, el pensament, la llengua, l'art i la literatura. A més, el consell assessor de la revista opina sobre l'evolució de la historiografia catalana.

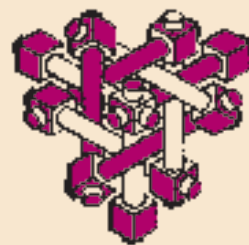

L'Avenç - Consell de Cent, 278, 1r 2a - 08007 Barcelona - 93 488 34 82
avenc@retemail.es - <http://www.lavenc.com>

Online English

Traducció i edició de textos en anglès
Revisió d'articles i projectes
Cursos d'anglès per
a universitaris i investigadors

Barraclough-Donnellan
C/ Hernán Cortés 6-2^a, Burjassot 46100, València.
E-mail ole.2@accessosis.es / INLINE@alehop.com Tel. (34) 96 364 5211

SUBSCRIPCIONS A MÈTODE

Ara pots subscriure't a Mètode, omplint i enviant-nos aquesta butlleta (o bé una fotocòpia) a la redacció de la revista o des de la web de Mètode: <http://www.uv.es/metode>

Preu de subscripció anual
(4 números l'any):
12 € per a Espanya
18 € per a l'extranger

Redacció **MÈTODE**:
C/ Batxiller 1, 1r-1a
46010 València
Tel.: 96 386 46 88
Fax: 96 386 40 67

Vull subscriure'm a la revista MÈTODE durant un any
(12€ per a Espanya, 18 € per a l'extranger)

Nom i cognoms.....

Domicili.....

DNI..... Codi Postal.....

Població..... Telèfon.....

FORMES DE PAGAMENT:

XEC
(a nom d'"Universitat de València - Revista Mètode")

INGRÉS DIRECTE
Nº de compte: 2077-0735-89-3100159143
(a nom d'"Universitat de València - Revista Mètode")
Es prega enviar fotocòpia de l'ingrés)

